

HORIA DELEANU

După începutul stagiunii

Nu frecvența întâlnirilor în viață condiționează însemnătatea lor. Există confruntări rare dar memorabile, și oameni pe care îi vezi în fiecare zi, ani de-a rândul, fără să remarci ce fel de ochi au.

Uara aceasta, mi-a nimerit o dată în cale un critic de artă, infailibil, sceptic, ironic, inteligent, exagerat de cultivat, indulgent cu proștii, neînțeleș de mediocri ș. a. m. d. După ce mi s-a plîns, indignat, de avatarurile anotimpului, mi-a aruncat cu promptitudine mînușă, provocîndu-mă să reflectez asupra imitației și improvizației. L-am luat în serios, mi-am pus probleme de conștiință și, pînă la urmă, după ce dispăruse, m-am convins că avusesem de-a face cu un impostor obișnuit.

Pe ăsta nu l-am uitat chiar așa de ușor și am dorit să-l reîntîlnesc, ca să punem cîteva lucruri la punct. Alaltăieri l-am zărit pe stradă; n-a trebuit să depun nici un efort, a traversat în pripă trotuarul, m-a apucat de un nasture mai șubred de la palton și a început:

— Nu ne-am văzut de mult, din vremea sinistră a cîniculei. Numai eu am fost în stare să mă coc în București, ca să nu pierd vernisajul unei retrospective.

— Da-a...

— Peisajul acesta de sfîrșit de toamnă îți cam îngheață elanurile. Noroc de tinerețea, de prospețimea spiritului meu, care se agață de o frunză prinsă în melancolia ruginii și abandonează, în transă, numărătoarea gradelor Celsius...

— M-da... (Nu izbuteam să articulez, amețit de tirul neîntrerupt al cuvintelor care, gargarisite cu gravitate și importanță, se abăteau nemiloase asupra-mi. Fără să pot cîrți, așteptam, după introducerea în cadrul natural, intrarea în subiect.)

— Nu scoți nici o vorbă. Ești preocupat. Nici nu mă miră. Cu începutul ăsta de stagiune...

— Ce vrei să spui?

— Lasă figurile de stil. La mine nu se prinde. E rău, rău de tot. S-au încurcat treburile.

— Asta le întrece pe toate...

— Nu te mai obosei cu contraargumentele. Ați spus-o voi limpede și eu nu fac decît să repet.

— ? ! ? !

— Da-da. U. Mîndra a lichidat Seara răspunsurilor și la capătul cronicii și-a manifestat neliniștea. Andrei Băleanu m-a convins că Flacăra vie n-are viață, dar în schimb nu arde. Și dumneata, ce-ai făcut la urma urmei cu Microbii în „Contemporanul“?

— Bine-bine. Dar de aici pînă la o concluzie pesimistă, generalizatoare...

— *Avem și de astea. Nu citești cu atenție presa de specialitate. În „Contemporanul” pe pagina a 4-a, s-a cules un articol important pe 7 cvadrați: se cheamă „Viziuni minore” și e semnat de M. Radnev. Aici găsești concluziile generalizatoare. Citez din memorie: „E un fapt incontestabil, sancționat deopotrivă de critică și spectatori: majoritatea teatrelor bucureștene nu s-au dovedit a fi prea inspirate, la începutul stagiunii actuale, în selectarea pieselor originale”. Mai la vale, se arată că lucrările acestea sînt „semnificative pentru slăbiciunile generale ale dramaturgiei autohtone” și că în ele „dramatismul încordat, nemai-pomenit, a fost înlocuit cu o nemai-pomenită contrafacere a realității”.*

— *?!?!*

— *Ai văzut? Am devenit un centru de documentare umbulant, care transportă miș de fișe în vehiculul admirabil al memoriei mele prodigioase. De aici, izvorăsc adesea marile adevăruri. Așa cum ți-am spus: s-au încurcat treburile cu dramaturgia originală și cu deschiderea stagiunii.*

— *Lasă-mă și pe mine să spun o vorbă. N-am apucat pînă acum.*

— *Mă iartă, colega, dar mă cheamă lucruri importante, extrem de importante. Îți las însă zestre gîndurile pe care ți le-am împărtășit. Ele te vor însoți și-ți vor fertiliza reflecțiile.*

A dispărut din nou, mai mult decît satisfăcut de sine. M-a scos din nou din sărite și m-a lăsat să mă socotesc cu mine însumi.

Premisele stagiunii care s-a deschis erau foarte încurajatoare. Cîteva zeci de teatre și-au consemnat emoția primei ridicări de cortină în acordurile unor texte noi, martore ale zilei de azi. Nu s-a întîmplat la noi nicicînd, pe o asemenea scară, așa ceva. Presa releva, încîntată, această izbîndă; directorii de teatre și-au destinat, din lipsa lor de timp, un timp anume pentru interviuri, în care explicau cum s-a ajuns la aceste rezultate remarcabile; autorii se îmbulzeau la fotografi, ca să obțină, într-un timp scurt și în bune condiții, portrete sugestive, inspirate, pentru programe, ziare ș. a.

Euforia a durat puțin. După primele spectacole, presa a abandonat tonul festiv și a făcut loc, în coloane triste, unor cronici sumbre; directorii de teatre și-au reorganizat planul zilei de muncă și n-au mai avut timp de interviuri; autorii, modești, sobri, dușmanii ai reclamei, n-au mai împărțit portrete ș. a.

Ce s-a întîmplat peste noapte? Și de ce?

Am impresia, ca să nu par sentențios cînd zic convingerea, că nici atmosfera din cale afară de festivă, nici cea peste măsură de sumbră n-au fost suficient îndreptățite. Ne-am bucurat sincer cînd am aflat că există multe piese originale, care vor inaugura activitatea teatrelor. N-am fost, însă, serioși — cel puțin unii dintre noi — dacă am vrut să credem că ne vom întîlni cu tot atîtea capodopere. De altfel, nici nu mi se pare că numai capodoperele trebuie să vadă lumina rampei. (Cîteam ieri niște rînduri despre Salacrou: semnatarul articolului constata cu o ușoară mirare, dar cu multă încîntare, că printre primele piese ale dramaturgului francez s-au găsit unele destul de mediocre care, însă, au precedat, în mod firesc, Noptile miniei ș. a.) Dar ceea ce mi se pare limpede în această direcție e că interesul față de dramaturgia originală nu trebuie supus niciodată fluctuațiilor capricioase. Și aici revenim la directorii de teatre, care ba au dat, ba n-au mai dat interviuri. Dragostea e îndeobște destul de puțin premeditată și, mai puțin încă, supusă jocurilor compensației. Or, dragostea unora dintre directorii noștri de teatru pentru dramaturgia originală a colindat tocmai aceste căi neindicte. Pînă pe la mijlocul stagiunii trecute, iubita (citește: dramaturgia originală) a cam fost neglijată, în favoarea unor preopinente mai puțin dăruite, chiar dacă „fete rătăcite”, „orfeline” (două la număr, pare-se) etc. Apoi, în virtutea compensației, dragostea s-a întehit, devenind aproape năbădăioasă și neavînd adesea răgazul să aștepte finisarea unei piese. Foarte potrivit însă ar fi fost — și numai așa ar fi trebuit să fie! — ca resursele afective să se lase dozate cu grijă, astfel

încît statornic, permanent, piesele românești să preocupe în cel mai înalt grad pe aceiași directori de teatre. Repartiția egală, bine chibzuită, a acestui interes ar aduce un admirabil echilibru în raporturile dintre colectivele artistice și autorii dramatice, îngăduind perioade mai lungi de reflecție, judecăți mai la rece și rezultate mai valabile în detectarea și realizarea scenică a pieselor contemporane.

Și, fiindcă veni vorba de contemporan... Mă bate gândul că nu înțelegem totdeauna cumsecade acest termen. Dacă unele semne exterioare se ambiționează, într-o piesă, să ne amintească că sîntem în 1956—1957, ne scoatem pălăria și strigăm entuziaști: bravo, contemporan! Or, în literatură, contemporaneitatea nu se măsoară cu ora, ci cu epoca. Autorul e dator să ne transmită spiritul epocii, preocupările ei majore, obligîndu-ne să constatăm contemporaneitatea unei piese prin emoția pe care ne-o trezește, prin reflecțiile la care ne duce, prin consonanța cu preocupările, aspirațiile, gândurile noastre cele mai intime. Nu e oare mai contemporană Cetatea de foc — care se petrece în urmă cu aproape un deceniu, dar care transmite fiorul construcției socialiste — decît Microbii (care se petrece săptămîna trecută, fără să mă facă să tresar, fără să-mi amintească că sînt cetățeanul unei vremi neobișnuite)? Nu e mai contemporan brechtianul Cerc de cretă caucazian — a cărui acțiune e așezată în urmă cu multe veacuri, dar care pledează la înalta tensiune a artei pentru adevărul de azi al dragostei, prieteniei, dreptății — decît Jacques de Eugen Ionesco (unde, în secolul XX, desșerarea, abulia, inumanul se amestecă cu preferințele „majore“ ale eroului pentru o mireasă cu trei nasuri și nouă degete la o mînă, în locul alteia care are — vai! — numai două nasuri)?

Menționarea în discuție a pieselor Cetatea de foc și Cercul de cretă caucazian ar putea sugera obligativitatea strictă a monumentalului în sfera contemporanului. Nu la asta mă gîndeam. Cred că autenticul spirit al epocii e în stare să-și găsească freamătul și la dimensiuni mai mici, cu condiția subtextului unor conștiințe mari. Spunea o dată un lucru frumos Thornton Wilder: „Estetica lucrurilor simple și banale, ce te emoționează și te zguduie tocmai prin consemnarea adevărurilor obișnuite și a faptelor mărunte, puse în contrast cu perspectiva (sublinierea noastră — H. D.) eternității“. Și Casa liniștită și Seara răspunsurilor, și alte piese, nu supără fiindcă au ales în miezul lor fapte poate mai mărunte, rezolvări poate mai simple, mai banale; lucrările acestea sînt în stare să ne deranjeze, numai dacă n-au înobilat cotidianul cu ampla perspectivă a vremii noastre, care își solicită, îndreptățită, locul demn în eternitate.

Aici, însă, în procesul de înobilare a aparentului cotidian cu dimensiunea grandioasă a comunismului, intervine o condiție care nu poate fi ignorată. Teatrul a fost dintotdeauna considerat o formă a poeziei, și nu degeaba s-au vărsat rîuri de cerneală pentru a se ajunge, în acest cadru, la statornicirea poeziei dramatice. S-a mai vorbit adesea despre dualitatea teatrului, care cuprinde în măruntaiele definiției sale arta literară și arta spectacolului. E evident, de aici, că fără literatură nu există teatru și că poezia e cel puțin nașa textului și a spectacolului. E evident, dar nu pentru toată lumea. A apărut, nu știu cum, o prejudecată: imaginea, metafora, literatura încarcă textul unei piese și-i lungeste drumul către scenă și de acolo către spectator. Ba mai mult decît atît, s-au construit și niște mici aforisme în circulație frecventă: „Asta-i literatură, nu piesă“, sau „N-ar fi rea piesa, dar e covîrșită de un balast literar impropriu“ și altele de acest fel, și mai laconice, și mai absurde. De aici a izvorît și o practică: unii scriitori depun rodul muncii literare — piesa — în brațele regizorului, care trebuie s-o transpună, cu arta sa, scenic. Pină aici, totul e perfect. Numai că unii — regizori sau altceva — zic cam așa: „Scriitorul s-o fi pricepînd la literatură, dacă se pricepe, dar la teatru în nici un caz“. Și atunci, începe nu o transpunere scenică, ci o adaptare: adică, fiindcă scriitorul nu se pricepe la teatru, trebuie regizorul să se priceapă la literatură și să ia condeiul, ca să „aranjeze“ piesa. (Așa, de pildă, numai în ultima stagiune, un „clasic“ și un „contem-

foran", Scribe și Elsa Shelley, și-au îmbogățit la noi Paharul cu apă și Fete rătăcite cu câte un prolog, rezultat al febrilității literare care însoțește în muncă pe unii regizori.)

Nimic mai fals. Scriitorul care nu se pricepe la teatru, nu e dramaturg, și dacă această incompetență îl urmărește dincolo de primele piese, e foarte bine să-și mute gândul la proză. Tot așa, regizorul care se pricepe prea bine la literatură poate să-și valorifice inhibițiile pe semnătură proprie și să încerce să-și joace piesele, pe care le-a scris de la început pînă la capăt. În chipul acesta și proza — prin scriitorii valoroși fără instinct de teatru —, și dramaturgia — prin regizorii într-adevăr hărăziți pentru literatură — pot numai cîștiga.

În toate situațiile însă (și colaborarea, în limitele obișnuite, firești, dintre scriitor și regizor, e absolut necesară) nu trebuie uitat că teatrul e și literatură și că oricît de abil, de tehnic, de meșteșugit ar fi mișcat cuvîntul fără emoție, sentimentul castrat pînă la platitudine, nu se ajunge niciodată astfel la poezia dramatică.

Am divagat de la festiv și sumbru la directorii de teatru; de la contemporan la poezie. Deocamdată, însă, nu i-am răspuns pentru a-mi răspunde, în modul cel mai clar, presupusului critic de artă. Și s-ar cuveni!

Nu numai predispozițiile mele optimiste mă fac să cred că începutul de stagiune n-a constituit nici un fel de catastrofă. Datorită numărului impresionant de mare al pieselor noi, avem, în sfîrșit, o largă bază de discuție asupra dramaturgiei noastre, care trebuie măsurată, cu roade incontestabil încurajatoare, într-o perspectivă amplă. Au greșit cronicarii noștri, care s-au mulțumit să consemneze, mai mult sau mai puțin violent critic, câte o piesă, fără a reveni asupra peisajului de ansamblu. Cei ce s-au încumetat, în viteza expresului, să tragă concluzii — vai, pasiunea aceasta nestăvilită pentru generalizări particulare! — au ajuns la teoria eronatelor „viziuni minore”, asociate, ceea ce e și mai inexact, cu „slăbiciunile generale ale dramaturgiei autohtone”. În atmosfera sumbră, care a urmat celei festive, s-au uitat o sumă de lucruri importante: au apărut nume noi — și le citez numai pe cele unde debutul pare asociat cu talentul — ca I. Șerban, Gr. Sălceanu; scriitori ca Sidonia Drăgușanu, Mihnea Gheorghiu, J. Meliusz s-au îndreptat, cu harul lor literar, către dramaturgie; s-au obținut spectacole interesante cu piese originale la Constanța (Ovidiu), Timișoara (Casa liniștită), Sibiu (Hai să jucăm teatru) ș. a. Pot fi toate acestea ignorate? Sigur că nu!

— Domnul meu — mă adresez iarăși antipaticului meu interlocutor de la început — ai darul de câte ori mă întilnești să-mi strici dispoziția. Nu însă pentru multă vreme. Concluziile, pe care le trag din dialogul imaginar cu dumneata, au proprietăți stenice. De aceea, te aștept cu o nouă însinuare...

„Ovidiu” și „Ovidius”

Teatrul Național din București: *Ovidiu* de Vasile Alecsandri; Teatrul de Stat Constanța: *Ovidius* de Grigore Sălceanu

Solemnitatea bimileniului lui Ovidiu a prilejuit teatrelor noastre însorierea evenimentului în cortegiul sărbătorec al ridicărilor de cortină, care au marcat festiv începutul acestei stagiuni. Dincolo însă de caracterul ocazional, festiv, al momentului (cu autentice și tulburătoare rezonanțe în conștiințele noastre), dincolo de consemnarea lui la modul tot atît de

festiv, el înlesnește artei noastre teatrale — prin reîntîlnirea cu Alecsandri, cu lumea antică, cu un stil — o confruntare nu lipsită de interes și semnificații.

Discuția o socotim cu atît mai semnificativă pentru fenomenul teatral de azi, cu cît la această confruntare sînt antrenate atît forțele coplesitoare ale bătrînului „Național”, cît și entuziasmele și di-